

Nørreby Hals gav kun sulteføde til ungvæg

Det var to lokale bønder, Jørgen Jørgensen og Carl Ulrik Hansen, der i 1875 gav sig i kast med at inddæmme den lille lavvandede vig ved udmundingen af Nærå Strand.

Øvre på den anden side lå Einsidelsborgs 380 hektar store Krogsbølle Fjord-inddæmning og nede i bunden af Nærå Strand havde de lokale netop taget fat på den første bid af Klinte Strand, så der var livlig landvindingsaktivitet rundt om fjorden.

Med den kongelige resolution af 5. maj 1874 i hus tog de to gårdmænd fat på arbejdet, men hvad de måske nok havde i ildhu, kunne ikke opveje deres manglende faglige kunnen. De byggede dæmningen af alt for ringe materialer, og det gav problemer.

I de følgende år rantes inddæmningen af dæmningsbrud på dæmningsbrud, også selvom der kun var tale om beskedne højvandssituationer uden større effekt i regionen. De hyppige oversvømmelser var årsag til, at arealet på målebordsbladet fra 1890 stadig vises som en sø, kun adskilt fra havet ved en dæmning.

Politiet tager affære

Vi har en ganske detaljeret beskrivelse af forholdene 25 år senere, takket være politiassistent Petersen fra Bogense. Han blev i 1899 sendt op til det beskedne landvindingsprojekt af amtmanden, der ville have en rapport om, hvilken tilstand projektet befandt sig i af hensyn til opkrævningen af ejendomsskatterne.

Lordsejerne havde overskredet deres 20 års skattefrihed på det indvundne land, så nu skulle arealet matrikuleres og sættes i skat. Politiet blev derfor bedt om at tage affære, og politiassistent Petersen måtte rykke ud.

Meget var der nu ikke at komme efter, ifølge hans rapport:

»Hele det inddæmmede areal udgør i alt 15 tønder land, hvoraf ca. en tredjedel stadig står under vand, og her vokser kun værdiløse planter. Den øvrige del af arealet er af en temmelig dårlig beskaffenhed og med undtagelse af ca. en halv tønde land som er tjenlig til slæt, yder resten en så tarvelig græsgang, at der herpå kun kan sultefødes noget ungvæg, og i det hele taget vil bevillingshaverne hidtil kun have haft tab af det

inddæmmede areal, når de fraregner nyten af den beskyttelse, som dæmningen yder dele af deres øvrige ejendom.

Hele det inddæmmede areal står jævnlig under vand navnlig ved høje vande, og synes at lide en del ved utilstrækkelig vandafledning, men dette er vel vanskeligt at råde bod på, da det påstås, at søvandet kan sive gennem dæmningen, som til dels skal være opført af sand indeholdende en stor del strandskaller; navnlig da bevillingshaverne, efter deres kår næsten har kostet over evne på udbedring og vedligeholdelse af dæmningen, på hvilken der har været brud fire gange med flere års mellemrum, sidste gang for tre år siden, og istandsættelsen heraf skal have kostet dem mindst 1200 kr. (79.308 kr. i 2011-værdi).«

Først på målebordsbladet fra 1918 er der tilsyneladende kommet styr på landvindingen. Kortet fremviser nu arealet som eng med et par kanaler og en vindmotor ved sydenden af dæmningen.

I 1921 og 1954 blev inddæmningen atter oversvømmet under stormfloder. Begge gange blev hullet i dæmningen lukket med støtte fra henholdsvis

Nørreby Hals

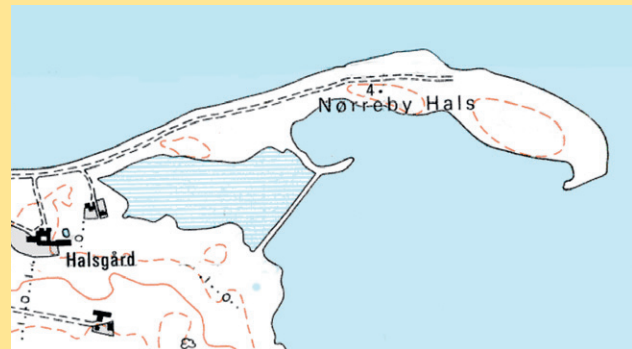
Lille inddæmning af syv hektar lavvandet fjordvig på nordvestsiden af Nærå Strand på Nordfyn.

Initiativet kom fra to gårdmænd i 1874, men dæmningsarbejdet var at ringe kvalitet. Gennembrudt flere gange ved stormfloder og aldrig kultiveret.

Halsen ejes i dag af Naturstyrelsen (siden 1996), mens inddæmningen fortsat er i privat eje. 29 hektar blev naturfredet i 1979.

Nordfyns Kommune.

Koordinater: 6162964, 580625.

I 1918 var der ifølge kortmaterialet opstillet en vindmotor til at pumpe vandet ud fra de syv hektar, men det lykkedes aldrig at kultivere den tidligere fjordbund. I dag er den rustne vindmølle den eneste af sin type på hele Nordfyn, men stærkt truet af forfald. Foto: Keld Skytte Petersen.

stormflodsskadeudvalget og landvindingsloven.

Efter julestormen i 1954 blev dæmningen retableret med en overhøjde på 20-30 centimeter og forstærket udvendigt med ral og mindre sten. Arbejdet kostede 4380 kr. (61.070 kr. i 2011-værdi), hvoraf Statens Landvindingsudvalg betalte halvdelen. Siden dette dæmningsbrud er afvandingen af Nørreby Hals ikke blevet forbedret.

Hvornår vindmotoren, en fire-vinget klapsejler, blev sat i stå, vides ikke,

men dens jernskelet ses stadig sammen med sneglen. Sneglens aksel og kummen er af træ, og kun skruen er af jern. Kulturgeografen Morten Stenak vurderer, at »vindmotoren synes ikke at have ydet inddæmningen den optimale gavn. Man må konkludere, at små havarme ikke nødvendigvis er lettere at indvinde end store, hvis den fornødne ekspertise indenfor vandbygningskunsten ikke er taget med på råd.«

Arealet har været fredet siden 1979, og afvandingen forgår nu ved hjælp

af en elektrisk pumpe i dæmningen. Kvier og kødkvæg plejer strandengen.

Fredet for fuglenes skyld

I juli 1977 afsagde Fredningsnævnet for Fyns amts nordlige fredningskreds sin kendelse om fredning af Nørreby Hals m.v. Det drejede sig om ca. 35 hektar omkring selve halsen samt Kis-sebjerg længere mod syd.

Begrundelsen var, at man ønskede at bevare landskabet i dets nuværende tilstand som levested for strandengens fugle og planter. De hidtil udyrkede arealer måtte derfor ikke opdyrkes, og marker med vedvarende græs skulle opretholdes i denne tilstand.

Ligeledes indeholdt kendelsen et forbud mod bebyggelse, campingvogne, elmaster m.v. Derimod var det tanken at give publikum en udvidet adgangsret til at færdes overalt på de fredede arealer.

Ejerne var ikke med på disse reguleringer, så de ankede kendelsen til Overfredningsnævnet. Man ønskede forskellige ændringer i bestemmelserne, og man ville især have en større erstatning.

Overfredningsnævnet afsagde sin kendelse to år senere.

Nævnet stadfæstede den oprindelige kendelse, men ændrede den på et par afgørende punkter. En hel ejendom, der henlå som dyrket agerjord, udgik af fredningen, som derfor blev reduceret til 29 hektar.

Nok så vigtigt var det, at Overfredningsnævnet tillagde området så stor naturvidenskabelig værdi, især for de ornitologiske interesser, at man ikke ønskede at medvirke til et øget publikumspres på arealerne. Derfor besluttede nævnet, at offentligheden ikke skulle have nogen særlig udvidet ret til at færdes overalt i området. Af samme grund besluttede man også, at en planlagt parkeringsplads skulle opgives.

Ejerne blev tildelt en samlet erstatning på 51.500 kr. (159.570 kr. i 2011-værdi), og De samvirkende Landboforeninger i Fyns Stift fik oven i købet tildelt et »omkostningsbeløb« på 1000 kr. (3100 kr. i 2011-værdi) for

I græsset for foden af møllen ses stadig de frønnede rester af den oprindelige Archimedes-skrue med træcylinder, træaksel og jernblade, der »skruede« vandet ud i fjorden, når vinden drev motoren rundt. Foto: Morten Stenak, 2002.

deres bistand ved udformningen af lodsejernes klage.

Boplads fra stenalderen

Fredningskendelsen for Nørreby Hals

omfattede også Kissebjerg, et stort bopladsområde fra stenalderen og med mange jordfæstegrave fra jernalderen. Kissebjerg-«øen» ligger ud til Nærå Strand knap tre kilometer syd for Nørreby Hals ved den inddæm-

mede Klinte Strand helt nede i det sydvestlige hjørne af fjorden.

For så vidt angår Kissebjerg og de omliggende arealer var fredningen begrundet i arkæologiske hensyn, og gik for denne dels vedkommende i det væsentlige ud på at bevare status-quo. For selve Kissebjerg-«øen» blev hele det dyrkede areal taget ud af sædskiftet og udlagt til vedvarende overdrevsgræsning. Der synes ikke at foregå nogen målrettet form for naturpleje i offentligt regi af det fredede areal.

Endvidere blev arealerne gjort tilgængelige for offentligheden med respekt for de arkæologiske interesser.

KILDER

Forfatterens besøg på lokaliteten, 2. september 2004.

Overfredningsnævnet: Afgørelser. Reg. nr. 06420.00: Nørreby Hals. 25.07.1979.

Statens Landvindingsudvalg, j.nr. 1712. Rigsarkivet.

Stenak, Morten: De inddæmmede landskaber. Landbohistorisk Selskab 2005.

Den lille inddæmning afgræsses med jerseykvæg, der går frit på dæmningen. Normalt ville man hegne kvæget ude for at undgå trampeskader på dæmningen, da det kan svække dens evne til at modstå høje vandstande. For naturindholdet er det dog en stor fordel med afgræsning af hele arealet. Tilsyneladende er der aflejret så meget opgrøde foran dæmningen, at bølgeslag fra Nærå Strands vande ikke længere kan true den lave jordvold.

